

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

راهکارهای نهادینه شدن عفاف فاطمی در خانواده از منظر مقام معظم

رهبری

نیلوفر خارکش^۱

چکیده

عفاف یکی از ارزش های مهم اسلام است که نقش بسزایی در حفظ و تقویت بنیان های اخلاقی و اجتماعی دارد. از دیدگاه مقام معظم رهبری، خانواده مهم ترین نهاد تربیتی است که نقش کلیدی در ترویج نهادینه سازی عفاف فاطمی می تواند ایفا کند. ایشان بر اهمیت عفاف و نقش آن در تربیت صحیح و اسلامی خانواده تاکید دارند و معتقدند که خانواده به عنوان اصلی ترین نهاد باید در جهت تقویت این ارزش اسلامی تلاش کند، عفاف از آموزه های مهم دین اسلام که به چالش مهم فرهنگی نظام اسلامی و جامعه ایران تبدیل شده است. که سست شدن بنیان های علمی آموزه عفاف در بین عموم مردم، تحصیل کرده ها به کمرنگ شدن این ارزش ها در جامعه می انجامد. با تحقق این اهداف می توان به ایجاد جامعه ای پایبند به ارزش های اسلامی و اخلاقی بود. لذا این مقاله با رویکردی توصیفی تحلیلی، به شیوه ای کتابخانه ای، به ارائه راهکار های عملی برای مقابله با این مشکلات با تکیه بر دیده گاه حکیم فرزانه انقلاب اسلامی مقام معظم رهبری پرداخته است.

واژگان کلیدی: عفاف فاطمی، خانواده، مقام معظم رهبری

^۱ نیلوفر خارکش، طلبه سطح ۲ حوزه علمیه نرجسیه، niliasmani۱۳۷۲@gmail.com

مقدمه

عفاف به عنوان یکی از ارزش های برجسته و مهم دینی و اخلاقی، نقش اساسی در تقویت بنیان های معنوی و اجتماعی جامعه دارد. از منظر اسلامی، عفاف فاطمی که بر گرفته از سیره و زندگی حضرت زهرا (سلام الله علیها) است، نمونه ای والا از پایبندی به اصول و ارزش های دینی و اخلاقی به شمار می رود. عفاف یکی از موضوعات مهم اجتماعی و فرهنگی است که مورد توجه مقام معظم رهبری قرار گرفته است. این حکیم فرزانه معتقدند که همواره بر ترویج و نهادینه سازی این ارزش ها در جامعه تاکید دارند و نقش کلیدی خانواده در این زمینه برجسته می دانند، خانواده به عنوان نخستین و مهم ترین نهاد تربیتی، محیطی مناسب برای آموزش و تقویت عفاف در فرزندان فراهم می آورد. والدین به عنوان الگوهای اصلی تربیتی، با رفتار و کردار خود می توانند تاثیر عمیقی بر شکل گیری شخصیت فرزندان بگذارند.

مقام معظم رهبری، با تاکید بر اهمیت نهادینه شدن عفاف فاطمی در خانواده، به نقش کلیدی خانواده ها در تربیت نسل های آینده و انتقال این ارزش های الهی پرداخته اند. در پنج دهه گذشته، چندین پژوهش و مقاله مختلف در زمینه راهکار های نهادینه سازی عفاف فاطمی انجام شده، سخنان مقام معظم رهبری حفظه الله، کتاب عفاف و حجاب از محمد رضا سالاری فر، ایشان بر این باورند که عفاف و حیا باید از دوران کودکی در خانواده ها نهادینه شود تا جوانان بتوانند در مقاله تهدیدات فرهنگی و اخلاقی مقاوم باشند.

از این رو شناخت و استفاده از راهکارهای نهادینه سازی عفاف فاطمی در خانواده از اهمیت ویژه ای برخوردار است. این مقاله میتواند به تقویت ارزش های دینی و اخلاقی در جامعه و تربیت نسل های مومن و پایبند به اصول اسلامی کمک کند. با استفاده از این روش های جمع آوری اطلاعات و تدوین مقاله، به بررسی راهکار های نهادینه شدن عفاف فاطمی در خانواده از منظر مقام معظم رهبری پرداخته خواهد شد. با تحلیل بیانات و رهنمود های ایشان، به صورت توصیفی تحلیلی و کتابخانه ای، سعی خواهیم کرد راهکارهای عملی و کاربردی برای تقویت عفاف و حیا در خانواده ها ارائه دهیم، از این رو مقاله حاضر در پی پاسخ به این سوالات است که؛

۱- راهکارهای نهادینه سازی عفاف فاطمی در خانواده از منظر مقام معظم رهبری کدام اند؟

۲- نقش والدین در نهادینه سازی عفاف فاطمی در خانواده چیست؟

۱- مفهوم شناسی

عفاف در لغت به معنای خود داری، پرهیز، کنترل نفس است. واژه عفاف ریشه عربی «عَفَّ» و مصدر دیگر آن «عَفَه» است، هر دو به یک معنا هستند. «خود داری از عمل یا سخنی که حلال و نیکوست». این واژه به معنای دوری از هر چیزی است که ناشایست یا ناپسند باشد، اعم از امور مادی و معنوی.

عفت حالت درونی و نفسانی، که با آن برای غلبه شهوت جلوگیری می شود. که اصل آن اکتفا به بهره مندی کم از چیزی است.^۱

عفاف در اصطلاح به معنای حفظ حریم ها و رعایت حدود شرعی و اخلاقی در رفتار های فردی و اجتماعی است و از هر گونه ناپاکی و بی بندوباری، حفظ حجاب و پوشش اسلامی، و رعایت شئون اخلاقی و دینی در برخورد با دیگران می باشد.

عفاف نه تنها در بعد جنسی بلکه در تمامی ابعاد زندگی فردی و اجتماعی انسان، از جمله رفتار، در گفتار و پوشش، نمود پیدا میکند.

که خداوند در قرآن کریم می فرماید: ای پیامبر! به همسران و دختران و زنان مومنان بگو: جلاب های [روسی های بلند] خود را بر خود فرو گیرند، این کار برای اینکه شناخته شوند و مورد آزار قرار نگیرند، بهتر است.^۲

در اسلام، عفاف یکی از فضایل اخلاقی مهم است و به عنوان یک ارزش در رفتار فردی و اجتماعی مطرح می شود. این مفهوم نه تنها در پوشش (حجاب)، بلکه در رفتار و گفتار و حتی نگاه نیز تجلی پیدا می کند.

^۱ ابن منظور، لسان العرب، ج ۹، ص ۲۵۳

^۲ راغب اصفهانی، مفردات الفاظ قران کریم، ج ۲، ص ۶۱۸

^۳ احزاب: ۵۹

در حدیثی از امام صادق علیه السلام نقل شده است: «العفاف زینه الفقر، والشکر زینه الغنی»؛ عفاف زینت فقر است و شکر زینت ثروت. این حدیث نشان می دهد که عفاف حتی در شرایط سخت نیز یک ارزش اخلاقی والا محسوب می شود.^۱

۲- جایگاه خانواده

خانواده به عنوان کوچک ترین و مهم ترین نهاد اجتماعی در اسلام از جایگاه ویژه ای برخوردار است. این نهاد، پایه ی تشکیل جامعه ی سالم و نقش آفرین در تربیت نسل های آینده است. مقام معظم رهبری، خانواده را به عنوان کانون اصلی تربیت و تعلی انسان معرفی می کنند و بر نقش آن در شکل گیری شخصیت افراد و جامعه تاکید دارند. ایشان در بیانات متعدد، خانواده را محور اصلی تحقق ارزش های اسلامی می دانند. این حکیم فرزانه در یکی از سخنرانی های خود فرمودند: خانواده، اولین و مهم ترین محیط برای تربیت انسان است. اگر خانواده سالم باشد، جامعه سالم خواهد بود.^۲

ایشان معتقدند که خانواده نقش بسیار مهمی در نهادینه کردن ارزش های دینی و اخلاقی، از جمله عفاف فاطمی، دارد. خانواده در اسلام و از منظر مقام معظم رهبری، محل تربیت، آرامش، نهادینه سازی ارزش های اخلاقی مانند عفاف و حیاء شناخته می شود. که آیات و روایات ها نیز بر اهمیت خانواده در شکل گیری شخصیت افراد و جامعه تاکید دارند.

حدیثی از امام صادق علیه السلام که بر مسئولیت والدین در تربیت فرزندان و نقش خانواده در شکل گیری شخصیت افراد تاکید می کند: «حَقُّ الْوَلَدِ عَلَى الْوَالِدَيْنِ يُحْسِنُ اسْمَهُ وَيُحْسِنُ آدَبَهُ»؛ حق فرزند بر پدر این است که نام نیکو برای او انتخاب کند و ادب او را نیکو گرداند.^۳

خانواده؛ همون قلعه‌ی قشنگِ زندگی، خدا درباره‌ی خانواده چی میگه؟ ﴿هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا﴾؛ «خدا همسر رو از جنس خودتون آفرید تا با هم **آرامش**

^۱ بحار الانوار، ج ۷۳، ص ۳۵۷

^۲ بیانات در دیدار با مسئولان نظام، ۱۳۹۵ سید علی خامنه ای

^۳ الکافی، شیخ کلینی، ج ۶، ص ۴۹، حدیث ۱

^۴ روم: ۲۱

پیدا کنید». خداوند، که خالق همه زیبایی‌هاست، وقتی انسان رو آفرید، دید که دلش تنه‌است. پس از همون جنس، براش یار و همراهی ساخت نه فقط برای بودن، بلکه برای آرامش.

این همسر، قرار نیست فقط شریک زندگی باشه؛ بلکه باید پناه دل باشه.

خدا بین دو دل، چیزی گذاشت که با عقل نمی‌شه اندازه‌اش رو گرفت:

پس خانواده یعنی **جایگاه آرامش**، نه جنگ و دعوا!

امام سجاد(ع) تو رساله‌ی حقوقش می‌گه: «حَقُّ الزَّوْجَةِ: أَنْ تَعْلَمَ أَنَّ اللَّهَ جَعَلَهَا سَكَنًا لَكَ»؛ حق همسر (زن) اینه که بدانی خدا او را مایه‌ی آرامش تو قرار داده!

در دل این جمله، یک جهان معنا خوابیده. امام سجاد علیه‌السلام نمی‌گه همسر فقط شریک زندگی یا کسیه که باهاش خونه رو اداره می‌کنی. نه. ایشون می‌گه:

همسر، یه نعمت الهیه.

مثل سایه‌ی درخت وسط کویر.

مثل صدای آشنا توی غربت.

مثل دستی که بی‌صدا، اشکاتو پاک می‌کنه.

وقتی خدا همسر رو آفرید، فقط به جسم فکر نکرد. به دل فکر کرد. به نیاز انسان برای آرامش، برای پناه، برای کسی که کنارش بتونی خودت باشی بی‌نقاب، بی‌ادعا. تو باید این نعمت رو بشناسی، قدر بدونی، و با مهربونی و احترام باهاش رفتار کنی.

نه از روی وظیفه، بلکه از روی عشق.

نه برای جلب رضایت، بلکه برای حفظ حرمت دلش.

این یعنی:

زن، فقط همسر نیست.

حجاب، به پیشبرد اهداف استکبار کمک می کنند و مقابله با این جریان نیازمند آگاهی بخشی، تولید محتوا متعهد و تربیت نخبگان انقلابی است.

نتیجه گیری

نهادینه سازی عفاف فاطمی؛ سنگ بنای خانواده ی متعالی در پرتو رهنمودهای مقام معظم رهبری بر اساس رهنمودهای حکیمانه ی مقام معظم رهبری (مدظله العالی)، نهادینه سازی **عفاف فاطمی** در کانون خانواده، به عنوان **پایه ی اصلی جامعه ی اسلامی**، امری حیاتی و راهبردی است. این تحقیق، جایگاه بی بدیل خانواده را به مثابه ی نخستین و تأثیرگذارترین نهاد تربیتی در شکل دهی به هویت دینی و اخلاقی افراد، به ویژه در ترویج عفاف به مثابه ی تجلی ای از حیا ی فاطمی، مورد تأکید قرار داد.

رهنمودهای ایشان، **راهکارهای نظری** بنیادینی همچون شناخت عمیق و عالمانه ی مفاهیم اصیل اسلامی مرتبط با حیا و عفاف، الگوبرداری آگاهانه از سیره ی عملی حضرت فاطمه ی زهرا (سلام الله علیها)، و تقویت ایمان و معنویت در خانواده را به عنوان زیرساخت های فکری این حرکت ترسیم می کند. در این مسیر، **نقش محوری والدین** غیرقابل انکار است. ایشان با عمل به تکلیف الهی خویش در تربیت دینی، ایجاد فضایی سرشار از مهرورزی و احترام متقابل، مرزبندی صحیح در روابط خانوادگی و اجتماعی، و مهم تر از همه، **الگو بودن عملی در رعایت حیا و عفاف**، بذره ای این فضیلت را در دل و جان فرزندان می کارند.

تبدیل این مبانی نظری به واقعیت ملموس، مستلزم **راهکارهای عملی** است. برقراری ارتباط عاطفی مستحکم و گفت و گوی صمیمانه درباره ی ارزش ها و حدود شرعی، نظارت مسئولانه و غیرمستقیم والدین، انتخاب دوستان و محیط های سالم، تشویق به پوشش و رفتار متین متناسب با شأن زن مسلمان (با تأکید بر حجاب به عنوان نماد بارز عفاف)، و برنامه ریزی برای اوقات فراغت مبتنی بر آموزه های دینی، از جمله اقدامات کاربردی و ضروری در این مسیر هستند.

با این حال، خانواده ی مسلمان در مسیر نهادینه سازی عفاف فاطمی با چالش هایی مواجه است که ریشه در **عوامل بی حیایی** دارد. **جهل** نسبت به مبانی دینی و فلسفه ی احکام،

****تکرار**** رفتارها و القائات ناسالم در محیط‌های مختلف، ترویج ****ولادت ناپاک**** (ناشی از روابط نامشروع) که بنیان خانواده را سست می‌کند، و شیوع مفاسدی چون ****شرب خمر**** که عقلانیت و حیا را زایل می‌سازد، از جمله این موانع هستند. ****عوامل بی‌حیایی در جامعه****، همچون تهاجم فرهنگی، ترویج ابتذال از طریق رسانه‌ها و فضای مجازی، و ناامنی‌های اخلاقی در محیط‌های عمومی نیز فشار مضاعفی بر خانواده‌ها وارد می‌کند. می‌توان گفت که نهادینه‌سازی عفاف فاطمی در خانواده، بر اساس دیدگاه مقام معظم رهبری، ****پروژه‌ای جامع، آگاهانه و مستمر**** است که نیازمند عزمی راسخ در سطوح فردی، خانوادگی و اجتماعی است. این مهم تنها از طریق ****ترکیب دانش نظری عمیق، عمل صادقانه‌ی والدین به‌عنوان الگوهای راستین، اجرای راهکارهای عملی هوشمندانه در محیط خانواده، و هوشیاری و مقابله‌ی جمعی با عوامل ویرانگر بی‌حیایی**** در جامعه محقق می‌شود. خانواده‌ای که بر محور عفاف فاطمی، آن‌گونه که رهبر فرزانه‌ی انقلاب ترسیم می‌فرمایند، استوار گردد، نه‌تنها کانون آرامش و رشد معنوی اعضای خویش خواهد بود، بلکه سلول بنیادین جامعه‌ای عقیف، مقاوم و پیشرو در مسیر تمدن‌سازی نوین اسلامی را تشکیل خواهد داد. تحقق این آرمان متعالی، ضامن بقا و تعالی فرهنگ اصیل اسلامی-ایرانی و کسب ****رتبه‌های برتر علمی و معنوی**** در عرصه‌های ملی و بین‌المللی است.

فهرست منابع

- * قرآن کریم، ترجمه انصاریان.
- * نهج البلاغه، سید رضی، محمد دشتی، قم، اسوه دفتر نظارت و بازرسی انتخابات استان قم، ۱۳۸۴.
- ۱- ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، ج ۹، ص ۲۵۳، چاپ سوم، بیروت: نشر دار صادر، ۱۴۱۴ق.
- ۲- محمد بن یعقوب بن اسحاق الكلینی الرازی، اصول کافی، محقق علی اکبر غفاری، ناشر دارالحديث، سال چاپ ۱۴۳۰ق.
- ۳- علامه مجلسی محمد باقر، بحار الانوار، نشر دارالکتب الاسلامیه، محل نشر چاپ بیروت، موسسه الوفاء.
- ۴- علامه مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، ناشر دارالکتب الاسلامیه، محل نشر تهران چاپ موسسه الوفاء.
- ۵- محمد باقر مجلسی، بحار الانوار، نشر بیروت، چاپ موسسه الوفاء، سال ۱۴۳۰ق.
- ۶- محمد باقر مجلسی، بحار الانوار، ج ۷۱، ص ۳۳۶، نشر بیروت، چاپ موسسه الوفاء، سال ۱۴۳۰ق.
- ۷- بیانات رهبری، در دیدار با بانوان، سال ۱۳۹۰.
- ۸- بیانات رهبری، سایت [khamenei. ir](http://khamenei.ir)
- ۹- بیانات مقام معظم رهبری، دیدار با بانوان ۱۳۹۴
- ۱۰- تحف العقول، ابن شعبه حرانی، ابو محمد حسن بن علی بن حسین، ص ۲۵۷، محقق: علی اکبر غفاری، نشر: بیروت، سال ۱۴۰۴ق.
- ۱۱- تحف العقول، ابو محمد حسن بن علی بن حسین بن شعبه حرانی حلبی، محقق علی اکبر غفاری، ناشر دارالکتب الاسلامیه، محل نشر تهران.
- ۱۲- حسین بن محمد راغب اصفهانی، مفردات الفاظ قرآن کریم، ج ۲، ص ۶۱۸، نشر قم، سال ۱۴۳۰ق.
- ۱۳- خامنه ای دا ای ار، بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار با بانوان، ۱۳۹۴.
- ۱۴- سایت خامنه ای دا آی ار، سخنرانی رهبر معظم انقلاب، سال ۱۳۹۵/۲/۱۵.

- ۱۵- عیون الحکم و المواعظ، ابوالحسن علی بن محمد بن حسن بن نزال لیثی واسطی ابن الشرفیه، محقق حسین حسینی بیرجندی.
- ۱۶- غررالحکم و درالحکم، قاضی ناصح الدین ابو الفتح عبد الواحد بن محمد بن عبدالواحد تمیمی آمدی، محقق آیت الله محسن غروی، ناشر نشر اشکده، محل نشر قم.
- ۱۷- غررالحکم، ج ۳۹۲۰، عبدالواحد بن محمد آمدی، چاپ؛ دانشگاه تهران، محقق: جمال بن محمد خوانساری، سال ۱۳۶۰ ش.
- ۱۸- غررالحکم، قاضی ناصح الدین ابو الفتح عبد الواحد بن محمد بن عبدالواحد تمیمی آمدی، محقق محمد علی انصاری قمی، ناشر موسسه فرهنگی انتشاراتی انصاری تهران، سال چاپ ۱۳۳۷ ه.
- ۱۹- الکافی، شیخ کلینی، محمد بن یعقوب بن اسحاق الكلینی الرازی، نشر: دار الحديث، تحقیق: علی اکبر غفاری، سال ۱۴۳۰ ق.
- ۲۰- الکافی، محمد بن یعقوب بن اسحاق کلینی رازی، محقق علی اکبر غفاری، ناشر دارالحديث.
- ۲۱- الکافی، محمد بن یعقوب کلینی رازی، (معروف به ثقة الاسلام کلینی) محدثان شیعه در دوران غیبت صغری، ناشر دارالکتب الاسلامیه، محل نشر تهران.
- ۲۲- کتاب آسیب شناسی فلسفه قانونی حجاب، عباس نظیفی، دکتر غلامرضا جمشیدی، توران کرمی، ناشر انتشارات دادگستر، سال ۱۳۹۸.
- ۲۳- کتاب تربیت دینی کودکان، دکتر علی قائمی، ناشر انتشارات انجمن اولیاء و مربیان جمهوری اسلامی، سال ۱۳۹۰.
- ۲۴- کشف الغمه، علی بن عیسی بن ابی الفتح الاربلی، محقق شیخ ابراهیم البهادر، نشر موسسه الاعلمی للمطبوعات.
- ۲۵- گوهر عفاف، سید حسین اسحاقی، پژوهشی درباره حجاب، ناشر موسسه بوستان، سال چاپ ۱۳۹۳.
- ۲۶- محمد باقر مجلسی، بحارالانوار، ج ۷۳، ص ۳۵۷، نشر؛ بیروت، سال ۱۴۳۰ ق.
- ۲۷- مستدرک الوسائل، حاج میرزا حسین نوری طبری، محدث نوری، محقق گروه تحقیق موسسه ال البيت، ناشر موسسه ال البيت لاحیاء ابتراث، محل نشر قم.

- ۲۸- مناقب شهر آشوب، محمد بن علی بن شهر آشوب مازندرانی، ملقب به ابن شهر آشوب، علماء برجسته شیعه در قرن ۶ ه، انتشارات علمی و فرهنگی، سال نشر ترجمه فارسی ۱۳۹۲ ه.ش. وسائل الشیعه، شیخ محمد بن حسن حر عاملی (معروف به حر عاملی)، ناشر موسسه آل البيت لاحیاء التراث، محل نشر قم، سال نشر ۱۴۱۴ ه.ق.
- ۲۹- وسائل الشیعه، شیخ محمد بن حسن بن علی بن محمد بن حسین حر عاملی، شیخ حر عاملی، محقق گروه تحقیق موسسه آل البيت، محل نشر قم.